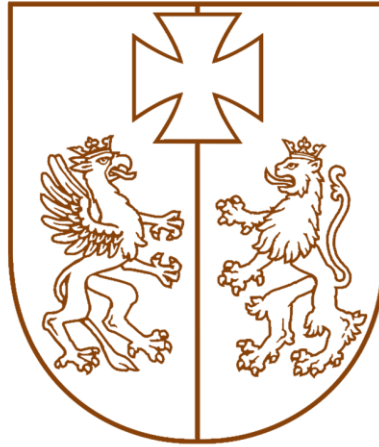

REGIONALNY OŚRODEK POLITYKI SPOŁECZNEJ w RZESZOWIE
INSTYTUCJA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

PODKARPACKIE RAMOWE PROGRAMY W ZAKRESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ NA LATA 2024-2030

Ramowy program ochrony osób doznających przemocy domowej
w województwie podkarpackim na lata 2024-2030

Ramowy program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych
dla osób stosujących przemoc domową
w województwie podkarpackim na lata 2024-2030

Ramowy program psychologiczno – terapeutyczny
dla osób stosujących przemoc domową
w województwie podkarpackim na lata 2024-2030

Spis treści

WPROWADZENIE	3
---------------------------	----------

Rzeszów, wrzesień 2024 r.

1.	PODSTAWY PRAWNE REGULUJĄCE REALIZACJĘ ZADANIA W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ	4
2.	ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ	5
3.	ZASOBY INSTYTUCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM.....	9
	DIAGNOZA.....	13
RAMOWY PROGRAM OCHRONY OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030		14
1.	CEL GŁÓWNY, DZIAŁANIA I WSKAŹNIKI EWALUACJI PROGRAMU	14
2.	ZASADY REALIZACJI PROGRAMU	16
3.	ADRESACI PROGRAMU	16
4.	PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM	17
5.	MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU	18
6.	FINANSOWANIE PROGRAMU	18
RAMOWY PROGRAM ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030		19
1.	PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PROGRAMU ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO - EDUKACYJNYCH DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ.....	19
2.	CELE PROGRAMU ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ	21
3.	PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM	21
4.	OBSZARY ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH UWZGLĘDNIANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU	22
5.	REALIZACJA PROGRAMU. ZASADY ORAZ WSKAŻÓWKI DLA PODMIOTÓW I OSÓB REALIZUJĄCYCH PROGRAMY	23
6.	FINANSOWANIE PROGRAMU	27
7.	ZAMIERZONE EFEKTY TWORZENIA I REALIZACJI PROGRAMU	27
8.	MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU.....	27
RAMOWY PROGRAM PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNY DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030		29
1.	PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ	29
2.	CELE PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ	30
3.	PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM	31
4.	OBSZARY TEMATYCZNE UWZGLĘDNIANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO	32
5.	REALIZACJA PROGRAMU. ZASADY ORAZ WSKAŻÓWKI DLA PODMIOTÓW I OSÓB REALIZUJĄCYCH PROGRAMY	33
6.	FINANSOWANIE PROGRAMU	34
7.	ZAMIERZONE EFEKTY TWORZENIA I REALIZACJI PROGRAMU	35
8.	MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU.....	35
BIBLIOGRAFIA		36

WPROWADZENIE

Przeciwdziałanie przemocy domowej koncentruje się głównie na działaniach adresowanych do osób doznających przemocy. Większość tych działań ma charakter następczy i polega na pracy z tymi osobami. Aby skutecznie zapobiegać przemocy i zwalczać jej negatywne skutki, konieczne jest także podjęcie szerokich działań wobec osób stosujących przemoc, uwzględniając prowadzenie bezpośrednich oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych oraz psychologiczno - terapeutycznych jak i doskonalenie procedur interwencyjno – prawnych. Oferta skierowana na pracę z osobą stosującą przemoc domową, w zakresie zmiany jej zachowania, jest jednocześnie odpowiedzią na zapotrzebowanie osób, które takiej przemocy doznają. Poddanie osoby stosującej przemoc pracy korekcyjnej czy terapeutycznej daje szansę na to, że będzie w stanie zmienić schemat swojego postępowania.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Rzeszowie jako jednostka samorządu województwa na mocy art. 6 ust. 6 pkt 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024, poz. 424 z późn. zm.) zobligowany jest do opracowania ramowych programów w tym: programu ochrony osób doznających przemocy domowej, programu oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową oraz programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową.

Przedstawione ramowe programy zostały opracowane przez pracowników Oddziału Profilaktyki Uzależnień i Przeciwdziałania Przemocy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie w oparciu o aktualnie obowiązujące akty prawne, są spójne z Wojewódzkim Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024 – 2030, stanowią integralną część systemu przeciwdziałania przemocy domowej.

Celem **ramowego programu ochrony osób doznających przemocy domowej** jest wskazanie ram działań w obszarze pracy z osobami dotkniętymi przemocą domową, realizowanych przez jednostki samorządowe, jak i organizacje pozarządowe.

Celem **ramowego programu korekcyjno - edukacyjnego** jest w szczególności wpływ na zmianę postaw i zachowań osób stosujących przemoc, powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym jej stosowaniem oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez użycia przemocy. Program wskazuje także różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec osób stosujących przemoc.

Uzupełnieniem działań podjętych wobec osób stosujących przemoc domową jest **program psychologiczno-terapeutyczny**, który jest jednym z elementów systemu działań, nakierowanych na zmniejszenie negatywnych następstw przemocy w życiu społecznym, w tym rodzinnym.

Ramy oddziaływań zawarte w niniejszych programach mogą stanowić podstawę dla opracowania i realizacji programów powiatowych, uwzględniających lokalną specyfikę.

1. PODSTAWY PRAWNE REGULUJĄCE REALIZACJĘ ZADANIA W OBSZARZE PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY DOMOWEJ

Podstawę prawną ramowego programu ochrony osób doznających przemocy domowej, ramowego programu korekcyjno - edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową oraz ramowego programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową stanowią następujące akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.,
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej,
- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,
- Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024 – 2030,
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach,
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową,
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy,
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej,
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”,
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej,

Ramowe programy są spójne z następującymi dokumentami o charakterze strategicznym, funkcjonującymi na poziomie wojewódzkim:

- Wojewódzkim Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030,
- Strategią rozwoju województwa - Podkarpackie 2030,
- Podkarpackim Planem Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji na lata 2023-2025,
- Wojewódzkim Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022 – 2030,
- Wojewódzkim Programem Pomocy Społecznej na lata 2024-2030.

2. ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ

Zgodnie z art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024r., poz. 424, z późn.zm.):

przez przemoc domową należy rozumieć „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności

- a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej,
- e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej”;

przez osobę doznającą przemocy należy rozumieć:

- a) małżonka, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
- b) wstępnych i zstępnych oraz ich małżonków,
- c) rodzeństwo oraz ich wstępnych, zstępnych i ich małżonków,
- d) osobę pozostającą w stosunku przysposobienia i jej małżonka oraz ich wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
- e) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
- f) osobę wspólnie zamieszkującą i gospodarującą oraz jej wstępnych, zstępnych, rodzeństwo i ich małżonków,
- g) osobę pozostającą obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania,
- h) małoletniego
– wobec których jest stosowana przemoc domowa;

przez osobę stosującą przemoc domową należy rozumieć pełnoletniego, który dopuszcza się przemocy domowej wobec osób, o których mowa powyżej.

przez świadka przemocy domowej należy rozumieć osobę, która posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej lub widziała akt przemocy domowej.

przez osobę doznającą przemocy domowej należy także rozumieć małoletniego będącego świadkiem przemocy domowej wobec osób doznających przemocy.

Cechy przemocy:

- intencjonalność, co oznacza, iż jest celowym, zamierzonym działaniem lub zaniechaniem działania i ma na celu kontrolę nad ofiarą i jej całkowite podporządkowanie; naruszanie praw i dobra osobistego osoby doświadczającej przemocy domowej,
- wykorzystywanie przewagi, siły, naruszanie podstawowych praw człowieka: prawa do nietykalności fizycznej, godności, szacunku. Przewaga ta może odnosić się do dominacji fizycznej lub wszelkiej innej np. psychologicznej, ekonomicznej,
- narusza prawa i dobra osobiste – osoba stosująca przemoc wykorzystuje przewagę siły, narusza podstawowe prawa osoby doświadczającej przemocy (np. prawo do nietykalności fizycznej, godności, szacunku itd.),
- powoduje cierpienie i ból – osoba stosująca przemoc naraża zdrowie i życie ofiary na szkody, osłabiając jej zdolność do samoobrony, naraża na nieustanne zagrożenie zdrowia i bezpieczeństwa, a tym samym na życie w ciągłym lęku i destabilizacji. To z kolei jest przyczyną osłabienia mechanizmów obronnych, które w znacznym stopniu utrudnia wyjście z niszczącej sytuacji¹.

Rodzaje przemocy:

- **Przemoc gorąca (spontaniczna)** – charakteryzuje się agresją słowną i fizyczną, związana jest z odreagowywaniem emocji na osobach najbliższych.
- **Przemoc chłodna (instrumentalna)** – jest pozbawiona gwałtownych wybuchów, emocji, przypomina raczej realizację z góry zaplanowanego scenariusza, często stosowana w imię fałszywie pojmowanych „wyższych celów” np. konsekwentnego wychowywania dziecka².

Przemoc domowa może przybierać różne **formy i dokonywać się przy pomocy różnych instrumentów**³:

- **Przemoc fizyczna** – zamierzone działanie człowieka, zwrócone przeciwko fizyczności członka jego rodziny, niosące ryzyko uszkodzenia ciała, to: popychanie, odpychanie, obezwładnianie, przytrzymywanie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą ręką i pięściami, bicie przedmiotami, ciskanie w kogoś przedmiotami, parzenie, polewanie substancjami żrącymi, użycie broni, porzucanie w niebezpiecznej okolicy, nieudzielanie koniecznej pomocy itp.
- **Przemoc psychiczna** – wszystkie działania zmierzające do poniżenia, obrażenia, zastraszenia, pozbawienia wiary we własne możliwości, szantaż emocjonalny, „zabawa” uczuciami, manipulacja, to: wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna

¹ Cechy przemocy, źródło: www.niebieskalinia.pl

² Por. red. Jaszczak-Kuźmińska D., Michalska K. „Przemoc w Rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu.” – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2010 ; str.14

³ Browne K., Herbert M., „Zapobieganie przemocy w rodzinie”, Warszawa 1999, s. 21

(kontrolowanie i ograniczanie kontaktów z innymi osobami), domaganie się posłuszeństwa, ograniczanie snu i pożywienia, degradacja werbalna (wzywanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie), stosowanie gróźb itp.

- **Przemoc seksualna** – zmuszanie osoby do jakiegokolwiek formy aktywności seksualnej bez jej zgody, to: wymuszanie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, krytyka zachowań seksualnych itp.
- **Przemoc ekonomiczna** – kontrolowanie finansów, odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia pracy zarobkowej, nie zaspokajanie podstawowych, materialnych potrzeb rodziny itp. To ograniczanie dostępu do wspólnych pieniędzy, zmuszanie do proszenia o pieniądze, uniemożliwianie dostępu do konta bankowego.
- **Zaniedbanie** – stosują ją najczęściej osoby dorosłe wobec dzieci, a także członkowie rodziny wobec swoich starszych lub niepełnosprawnych najbliższych. Jest to niezaspokojenie ich podstawowych potrzeb emocjonalnych i fizycznych. O zaniedbaniu można mówić w przypadku odrzucenia emocjonalnego dziecka, braku zainteresowania jego rozwojem, sytuacją życiową, problemami, a także stanem zdrowia i higieną. Zaniedbanie to także niezaspokajanie potrzeb żywieniowych i związanych z ubiorem.
- **Cyberprzemoc** - przemoc z użyciem urządzeń elektronicznych, najczęściej telefonu bądź komputera. Bywa określana także jako cyberbullying, nękanie, dręczenie, prześladowanie w internecie. Niezależnie od określenia, jej celem zawsze jest wyrządzenie krzywdy drugiej osobie. Cyberprzemoc to – podobnie jak przemoc tradycyjna – regularne, podejmowane z premedytacją działanie wobec słabszego, który nie może się bronić.
- **Połączenie ww. form przemocy**, które często występują łącznie, objawiając się w różnych postaciach i konfiguracjach.

Cykl przemocy składa się zwykle z trzech następujących po sobie faz:

- **faza narastającego napięcia** – jest to początek cyklu, który charakteryzuje się wzrostem napięcia i natężeniem sytuacji konfliktowych;
- **faza ostrej przemocy** – następuje wybuch gniewu i wyładowanie agresji;
- **faza miodowego miesiąca** – jest to faza skruchy ze strony osoby stosującej przemoc, okazywania żalu, która jednak, bez specjalistycznej pomocy, kończy się nawrotem przemocy spowodowanym ponownym wzrostem napięcia. Z czasem mamy do czynienia z miodowymi tygodniami a później tylko z miodowymi dniami.

Cykle takie mogą trwać przez wiele lat, przy czym zwykle skracają się fazy "miodowego miesiąca", wydłużają i bardziej dramatycznie przebiegają fazy narastania napięcia i gwałtownej przemocy. To co kiedyś było w fazie "miodowego miesiąca" przyjemności

przekształca się w unikanie przykrości, bólu i cierpienia. Po pewnym czasie faza miodowego miesiąca zanika całkowicie i pozostają tylko dwie fazy.⁴

Mechanizmy przemocy domowej

- **Syndrom wyuczonej bezradności**

To bezradność, która pojawia się w wyniku nabytych doświadczeń. Zwykle osoba doznająca przemocy poszukuje pomocy dla siebie. (...) Często jednak okazuje się, że działania mające ją ochronić, nie skutkują i nie przynoszą oczekiwanych przez nią efektów. Nabiera przekonania, że cokolwiek zrobi, to i tak nie zmieni to jej sytuacji. Ma poczucie, że jest krzywdzona, źle traktowana, że znęcanie się nad członkiem rodziny jest przestępstwem, jednak nie jest w stanie zmotywować się do działania.

- **Zjawisko prania mózgu**

Mechanizm polegający na systematycznym, świadomym i celowym oddziaływaniu na człowieka w celu zmiany jego przekonań, postaw, uczuć, potrzeb. Działanie służące temu, aby członkowie rodziny funkcjonowali zgodnie z życzeniem osoby, która stosuje przemoc. Konsekwencjami „prania mózgu” są m.in. utrata poczucia własnej wartości oraz podporządkowanie się osobie stosującej przemoc domową. Metody stosowane w „praniu mózgu” to: izolacja, poniżanie i degradacja, monopolizacja uwagi, doprowadzenie do wyczerpania, wywoływanie lęku i depresji, naprzemiennosc kary i nagrody.

- **Zespół stresu pourazowego PTSD (post traumatic stress disorder)**

Zaburzenia lękowe PTSD występują u osób które doznały napadów, gwałtów i innych traumatycznych wydarzeń, np. wojen, klęsk żywiołowych, wypadków drogowych. Dotyczą sytuacji, w których człowiek jest narażony na utratę zdrowia i życia. Nasilenie PTSD zależy od intensywności i czasu trwania traumy. Ponadto objawy PTSD są intensywniejsze u osób, które przeżyły traumę w wyniku aktywności człowieka (gwałt, przemoc domowa), niż u osób które doznały takich zjawisk naturalnych jak powódź czy huragan. Objawami PTSD są m.in. zaburzenia snu, drażliwość, wybuchy gniewu, złości, czujność, natarczywe wspomnienia, koszmary senne.

- **Proces wiktylizacji**

Każdy „wchodząc” w związek z drugą osobą ma pewne wyobrażenia na temat swojego przyszłego życia, swojego małżeństwa, swojej rodziny. Akt przemocy burzy te wyobrażenia i wizję świata, partnera, siebie. Specjaliści nazywają to mianem burzenia utrwalonych przekonań. Osoba doznająca przemocy domowej czuje rozpacz i ma poczucie krzywdy, często na tym etapie zaczyna szukać pomocy. Niestety zdarza się, że spotyka się z nieprawidłowymi reakcjami osób, z którymi dzieli się swoimi problemami i od których oczekuje pomocy i wsparcia. Takie zachowanie przedstawicieli instytucji i służb, które przejawia się bagatelizowaniem problemów czy obwinianiem osoby doznającej przemocy nazywamy wtórnym zranieniem.

⁴ Fazy przemocy w rodzinie, źródło: www.niebieskalinia.pl

- **Syndrom sztokholmski**

Takim mianem określono mechanizm, który zaobserwowano u ofiar zamachu terrorystycznego w Sztokholmie. U osób przetrzymywanych przez terrorystów, a następnie uwolnionych przez policję pojawiły się reakcje, które większość obserwatorów uznała za irracjonalne. Otóż niedawni zakładnicy zaangażowali się w proces obrony swoich oprawców, zamiast żądać sprawiedliwości, czy nawet odwetu (co w tej sytuacji byłoby bardziej zrozumiałe). Jedna z ofiar tak związała się z terrorystą, iż zawarła z nim związek małżeński. W tej sytuacji można mówić o „patologicznej wdzięczności” za to, co zamachowiec mógł zrobić, a w rezultacie tego nie uczynił. Mógł zabić, a tego nie zrobił. Był panem ich życia i śmierci i darował im to życie, więc tylko dzięki niemu żyją. Podobny mechanizm obronny pojawia się u osób doznających przemocy domowej. Są one wdzięczne za drobne przywileje, które jeszcze mają, za „miodowe miesiące”, za chwile spokoju i namiastkę uczucia ze strony krzywdzącego je partnera, a czasem nawet za to, że żyją.

- **Mechanizm „psychologicznej pułapki”**

Wiele osób odczuwa zdziwienie, kiedy dowiaduje się, że osoba doznająca przemocy domowej tkwi w związku, który przynosi jej cierpienie, w którym jest upokarzana i w którym nie respektuje się jej praw. Tymczasem osoba doznająca przemocy domowej żyje nadzieją, że będzie lepiej. Dlatego też inwestuje w ten związek. Obwiniając siebie za całe zło, wierzy, że jeśli bardziej się postara, to będzie lepiej. Ma poczucie, że zależy to właśnie od niej. Im więcej się stara i wkłada w to działanie więcej energii, tym trudniej jej ze związku zrezygnować.⁵

3. ZASOBY INSTYTUCJONALNE W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

W województwie podkarpackim istnieje szereg instytucji udzielających pomocy osobom doznającym przemocy domowej jak i stosującym przemoc. W pierwszej kolejności jest to:

- **Policja**

Do podstawowych zadań policji należą: ochrona życia i zdrowia ludzi, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi, wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w tym prowadzenie interwencji w przypadku występowania przemocy domowej, zapewnienie osobom doznającym przemocy domowej doraźnego bezpieczeństwa, prowadzenie działań prewencyjnych wobec osób stosujących przemoc domową.

Na terenie województwa podkarpackiego znajduje się 4 Komedy Miejskie Policji i 17 Komend Powiatowych Policji.

⁵ <https://kcpu.gov.pl/przemoc/charakterystyka-zjawiska-przemocy-w-rodzinie/> (dn. 27.06.2024)

- **Ochrona zdrowia**

Do zadań ochrony zdrowia należy: udzielenie podstawowej pomocy medycznej oraz przeprowadzenie rozmowy umożliwiającej rozpoznanie przemocy i pokierowanie osoby krzywdzonej do miejsc, gdzie może uzyskać pomoc.

Do obowiązków pracownika służby zdrowia należy także wydanie zaświadczenia lekarskiego o doznanych obrażeniach i poinformowanie osoby pokrzywdzonej o miejscach i warunkach wystawienia obdukcji. Obowiązkiem pracowników ochrony zdrowia jest również powiadomienie organów ścigania czy uruchomienie procedury „Niebieskiej Karty” gdy zachodzi podejrzenie popełnienia przestępstwa (np. uszkodzenia ciała, wykorzystania seksualnego).⁶

Aby skutecznie zapobiegać nawrotom sytuacji patologicznej, jaką jest niewątpliwie zjawisko przemocy domowej niezbędne jest podjęcie skoordynowanych działań psychologicznych i społecznych. Niezbędna jest kompleksowa pomoc wykwalifikowanych: psychologów, terapeutów, prawników i specjalistów z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.

Do realizacji tych zadań powołano specjalistyczne instytucje działające na polu pomocy społecznej. Są to zarówno ośrodki organizowane przez administracje rządową, samorządową, jak i organizacje pozarządowe.

Wśród instytucji administracji publicznej wyróżnić należy:

1. Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie funkcjonują w każdym z miast powiatowych. W województwie podkarpackim jest ich **21**. Znajdują się one w: Brzozowie, Dębicy, Jarosławiu, Jaśle, Kolbuszowej, Krośnie, Lesku, Leżajsku, Lubaczowie, Łańcucie, Mielcu, Nisku, Przemyślu, Przeworsku, Ropczycach, Rzeszowie, Sanoku, Stalowej Woli, Strzyżowie, Tarnobrzegu i Ustrzykach Dolnych. Dodatkowo w miastach na prawach powiatu zadania PCPR realizują: MOPS w Rzeszowie, MOPS w Przemyślu, MOPR w Krośnie oraz MOPR w Tarnobrzegu⁷.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie realizują zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności: prowadzą specjalistyczne poradnictwo, udzielają informacji o prawach i uprawnieniach, prowadzą ośrodki interwencji kryzysowej, tworzą i prowadzą ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz specjalistyczne ośrodki wsparcia.

2. Ośrodki Pomocy Społecznej (miejskie i gminne)

Ośrodki Pomocy Społecznej stanowią najliczniejszą sieć - jest ich w województwie podkarpackim **160**. Celem działania ośrodków pomocy społecznej jest umożliwienie osobom

⁶ www.niebieskalinia.info/index.php/zadania-sluzb/54-ochrona-zdrowia (2.07.2024r.)

⁷ Dane Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie

i rodzinom przezwyciężenia trudnych sytuacji życiowych, których same nie są w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej nakłada na gminy obowiązek tworzenia gminnego systemu przeciwdziałania przemocy, na który składają się między innymi: opracowanie i realizacja gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej, prowadzenie poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w szczególności poprzez działania edukacyjne, zapewnienie osobom dotkniętym przemocą domową miejsc w ośrodkach wsparcia, a także tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Zespół interdyscyplinarny ma za zadanie koordynowanie działań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej m.in. przez: diagnozowanie problemu przemocy domowej, podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w celach zapobiegawczych bądź podejmowanie interwencji w środowisku dotkniętym przemocą, rozpowszechnianie informacji o instytucjach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym oraz inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc. W gminach na Podkarpaciu zostało utworzonych 160 gminnych zespołów interdyscyplinarnych. Zespół interdyscyplinarny powołuje **grupę diagnostyczno – pomocową**, składającą się z pracownika socjalnego i policjanta, w której zadaniem pracownika socjalnego jest opieka nad osobą doznającą przemocy domowej, a policjanta – nad osobą tę przemoc stosującą. Będą oni mogli wzmacniać swoje działania rozszerzając skład grup o innych specjalistów, np. psychologów, pedagogów, asystentów rodziny czy też terapeutów. Zespół interdyscyplinarny może powołać grupę, pomimo że nie wszczęto procedury NK. Jednocześnie, jeżeli procedura NK była prowadzona, to jej zakończenie nie kończy bytu grupy diagnostyczno – pomocowej, której członkowie przez dziewięć miesięcy od zakończenia procedury NK mają za zadanie monitorować sytuację osób uprzednio objętych procedurą.

3. Specjalistyczne Ośrodki Wsparcia dla osób doznających przemocy domowej

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej są jednostkami, których celem jest udzielanie stosownej, pełnej i kompleksowej pomocy osobom dotkniętym przemocą i jej skutkami. Pomoc ta realizowana jest w trzech obszarach: w zakresie interwencyjnym, w zakresie terapeutyczno – wspomagającym oraz w zakresie potrzeb bytowych. Na Podkarpaciu są cztery takie ośrodki. Znajdują się one w powiatach: leżajskim (Nowa Sarzyna), leskim (Lesko), przemyskim (Korytniki), tarnobrzeskim (Gorzyce).

4. Ośrodki Interwencji Kryzysowej

Ośrodki Interwencji Kryzysowej realizują zadania powiatu w zakresie poradnictwa specjalistycznego oraz interwencji kryzysowej, a także schronienia w razie potrzeby ochrony zdrowia i życia osób. Działalność OIK ukierunkowana jest na świadczenie pomocy osobom, dzieciom, rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji kryzysowej w wyniku zdarzenia losowego, sytuacji rodzinnej lub trudnych przeżyć osobistych. Podstawowym celem OIK jest

prorowadzenie interdyscyplinarnych działań w zakresie interwencji kryzysowej podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu, zmierzających do przywrócenia równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie.

W województwie podkarpackim działa **14 ośrodków interwencji kryzysowej** (stan na 20.07.2023r.).

5. Punkty Interwencji Kryzysowej

Działalność ośrodków interwencji kryzysowej uzupełniają punkty interwencji kryzysowej. Udzielają one bieżącej pomocy psychologicznej i prawnej, a także informują o instytucjach udzielających specjalistycznej pomocy.

Według stanu na dzień 20 lipca 2023r. na Podkarpaciu funkcjonowało 7 punktów interwencji kryzysowej oraz 75 punktów konsultacyjnych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą domową.⁸

Na terenie województwa podkarpackiego funkcjonowało dodatkowo:

- ✓ **4 Sądy Okręgowe i 20 Sądów Rejonowych,**
- ✓ **4 Prokuratury Okręgowe i 21 Prokuratur Rejonowych,**
- ✓ **54 Poradnie Psychologiczno – Pedagogiczne,**
- ✓ **98 Punktów konsultacyjnych,**
- ✓ **69 Punktów konsultacyjnych dla osób doznających przemocy domowej,**
- ✓ **20 telefonów zaufania dla osób doznających przemocy domowej,**
- ✓ **4 schroniska / hostele dla osób doznających przemocy domowej.**

Na terenie województwa podkarpackiego działają także organizacje pozarządowe, pełniące najczęściej funkcję doradczą, świadczą pomoc psychologiczną i prawną. Uzupełniają one działalność instytucji powiatowych, gminnych, wojewódzkich.

⁸ Dane Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie

DIAGNOZA

Podstawą planowania i realizacji wszelkich działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania i rozwiązywania problemów społecznych powinna być pogłębiona diagnoza problemu i współwystępujących z nim zjawisk. Pozwala to na zaplanowanie działań adekwatnych do potrzeb i pojawiających się problemów, zminimalizowanie ryzyka podejmowania nieadekwatnych działań w konsekwencji również właściwe gospodarowanie środkami finansowymi oraz zasobami lokalnymi.

Diagnoza opracowywana na potrzeby programów przeciwdziałania przemocy opierają najczęściej o analizę desk research, nie jest to błędem, należy jednakże pamiętać, że ograniczając się jedynie do danych zastanych może umknąć nam szereg kwestii, przede wszystkim dotyczących specyficznych cech zjawiska przemocy domowej występujących na badanym terenie. Analizę należy rozpocząć od zgromadzenia danych wewnętrznych instytucji ją przeprowadzającej, posłużą temu sprawozdania z realizowanych zadań, bazy danych klientów instytucji, sprawozdania i raporty z monitoringu itp. W diagnozie przemocy domowej należy przede wszystkim sięgnąć do sprawozdań z realizacji procedury Niebieskie Karty i innych danych gromadzonych przez Zespoły Interdyscyplinarne, zasobów statystyki publicznej, programów strategicznych i raportów z badań prowadzonych w obszarze przemocy domowej. Można także sięgnąć do informacji zawartych na stronach internetowych instytucji realizujących działania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, co pozwoli na opracowanie diagnozy zasobów instytucjonalnych na danym terenie. Analiza wielu źródeł daje szansę na zbudowanie podstawowego obrazu zjawiska przemocy, określenie jego skali i dynamiki, co będzie stanowiło punkt wyjścia do określenia obszarów niewiedzy, które należy uzupełnić w toku badań własnych.⁹

W programie powinna znaleźć się kompleksowa diagnoza zjawiska oraz analiza zasobów m.in.:

- a) dostępnych form pomocy,
- b) zasobów instytucjonalnych w obszarze pomocy osobom doznającym przemocy domowej,
- c) zasobów kadrowych działające w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.

⁹ DIAGNOZOWANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH Przemoc w rodzinie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków 2015r, str. 19

RAMOWY PROGRAM OCHRONY OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY DOMOWEJ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030

1. CEL GŁÓWNY, DZIAŁANIA I WSKAŹNIKI EWALUACJI PROGRAMU

Cel główny programu:

Zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz zapewnienie wsparcia dla osób doznających przemocy domowej.

Założone cele programu mogą być osiągnięte poprzez realizację działań, które można podzielić na 6 grup:

- **Działania diagnostyczne** – których celem jest analiza zjawiska przemocy w danym obszarze, oszacowanie jej skali oraz stanu zagrożenia w jakim znajdują się osoby dotknięte przemocą, rozpoznanie i analiza indywidualnej sytuacji osoby doznającej przemocy,
- **Działania profilaktyczne** – których celem jest zwiększenie wiedzy oraz budowanie świadomości w społeczeństwie na temat zjawiska przemocy (przyczyn, skutków, mechanizmów przemocy),
- **Działania informacyjno - edukacyjne** – których celem jest wzmocnienie kompetencji opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania zachowań przemocowych, jak również kompetencji rodziców i opiekunów w środowisku zagrożonym przemocą domową,
- **Działania interwencyjne** – których celem jest udzielanie pomocy doraźnej, szybkie i skuteczne zareagowanie na przemoc (np. zapewnienie schronienia, izolacja osoby stosującej przemoc domową, przerwanie przemocy)
- **Działania terapeutyczne** – indywidualne i grupowe działania, którymi należy objąć osoby i rodziny dotknięte przemocą domową (np. indywidualne konsultacje psychologiczne, grupy wsparcia, zajęcia socjoterapeutyczne),
- **Działania szkoleniowe** dla kadr realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w szczególności dla przedstawicieli podmiotów pracujących na rzecz rodzin/osób doznających przemocy domowej tj. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, żandarmerii wojskowej, sądów.

Działania prowadzące do realizacji celu głównego	Wskaźniki ewaluacji
Działania informacyjno – edukacyjne i profilaktyczne	
Prowadzenie w społecznościach lokalnych działań o charakterze edukacyjno – profilaktycznym (np. kampanii społecznych) w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.	<ul style="list-style-type: none"> - liczba przeprowadzonych kampanii lub innych działań, - liczba wydanych publikacji, - liczba opracowanych i upowszechnionych materiałów, ulotek, plakatów, - liczba wyemitowanych reklam, audycji radiowych i telewizyjnych - liczba osób objętych działaniami
Upowszechnienie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania m.in. pomocy: medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej.	<ul style="list-style-type: none"> - liczba opracowanych i upowszechnianych materiałów informacyjnych
Działania diagnostyczne	
Diagnoza zjawiska przemocy domowej na wybranym obszarze	<ul style="list-style-type: none"> - liczba opracowanych diagnoz, - liczba indywidualnych diagnoz osób dotkniętych przemocą
Działania interwencyjne	
Tworzenie i zwiększanie zakresu działania oraz dostępności do: pomocy online, stron www, lokalnych telefonów zaufania - interwencyjnych lub informacyjnych - dla osób doznających przemocy domowej.	<ul style="list-style-type: none"> - liczba lokalnych telefonów zaufania - czas dostępności telefonu (całodobowy, inny) - liczba osób korzystających z telefonu zaufania - liczba rozmów i liczba interwencji - liczba udzielonych porad online - ilość utworzonych stron www - ilość wejść na stronę www
Prowadzenie działań o charakterze interwencji kryzysowej dla osób / rodzin doznających przemocy domowej.	<ul style="list-style-type: none"> - rodzaj i liczba zrealizowanych działań - liczba rodzin korzystających z pomocy - liczba osób korzystających z pomocy
Zapewnienie ochrony krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej	<ul style="list-style-type: none"> - liczba dzieci objętych pomocą
Działania terapeutyczne	
Prowadzenie działań o charakterze psychoedukacyjnym i terapeutycznym dla osób / rodzin doznających przemocy domowej.	<ul style="list-style-type: none"> - rodzaj i liczba zrealizowanych działań - liczba rodzin korzystających z pomocy - liczba osób korzystających z pomocy
Realizowanie pomocy w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego.	<ul style="list-style-type: none"> - liczba rodzin / osób objętych pomocą w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego - liczba udzielonych porad - liczba grup wsparcia - liczba przeprowadzonych warsztatów
Działania szkoleniowe dla kadr realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej	
Podnoszenie umiejętności zawodowych osób	<ul style="list-style-type: none"> - liczba i rodzaj przeprowadzonych

pracujących w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.	szkoleń, seminariów, konferencji itp. - liczba uczestników przeprowadzonych szkoleń, seminariów, konferencji itp. - liczba osób poddanych różnym formom poradnictwa i wsparcia psychologicznego
Wdrożenie systemu wsparcia dla osób pracujących bezpośrednio z osobami doświadczającymi przemocy domowej.	- liczba instytucji stosujących superwizję - liczba osób prowadzących superwizję - liczba i rodzaj grup wsparcia - liczba doradztw

2. ZASADY REALIZACJI PROGRAMU

Przy konstruowaniu oraz realizacji programów ochrony osób doświadczających przemocy domowej należy określić:

- a) cele programu,
- b) działania realizowane w ramach programu,
- c) termin realizacji programu oraz poszczególnych działań,
- d) miejsce realizacji programu,
- e) podmioty realizujące program,
- f) metody, formy, techniki realizacji programu,
- g) normy, zasady i prawa obowiązujące uczestników oraz realizatorów,
- h) zasady korzystania z dostępnej infrastruktury,
- i) osobę odpowiedzialną za prowadzenie dokumentacji związanej z realizacją programu oraz sposób prowadzenia dokumentacji,
- j) zasady sporządzania sprawozdawczości,
- k) zasady współpracy między instytucjami realizującymi program.

3. ADRESACI PROGRAMU

Wszystkie cele i prowadzące do ich realizacji działania określone w przedmiotowym Programie mają służyć głównie pomocy i poprawie sytuacji życiowej osób dotkniętych przemocą domową z terenu województwa podkarpackiego. Dążyć należy do stworzenia wielowymiarowego systemu pomocy/ochrony dla osób doświadczających przemocy domowej.

Adresatami programu są w szczególności:

- osoby doświadczające przemocy domowej, w tym m.in.: dzieci, młodzież, współmałżonkowie/partnerzy, osoby starsze i niepełnosprawne (zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy o Przeciwdziałaniu przemocy domowej),
- świadkowie przemocy domowej,
- społeczności lokalne,
- podmioty i osoby działające w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej,
- osoby zagrożone wystąpieniem zjawiska przemocy domowej.

4. PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM

Podmiotami realizującymi/współrealizującymi program ochrony osób doznających przemocy domowej mogą być:

- **samorządy gminne, powiatowe oraz samorząd województwa,**
- **jednostki organizacyjne pomocy społecznej** działające w najbliższym środowisku lokalnym, służące doraźnym lub specjalistycznym wsparciem w rozwiązywaniu problemów związanych z przemocą, realizujące procedurę „Niebieskie Karty”, m.in.:
 - powiatowe centra pomocy rodzinie,
 - ośrodki pomocy społecznej,
 - ośrodki interwencji kryzysowej,
 - placówki specjalistycznego poradnictwa,
 - ośrodki wsparcia,
- **specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej** udzielające pomocy osobom dotkniętym przemocą domową w formie różnego rodzaju wsparcia, w tym zapewnienie schronienia,
- **organizacje pozarządowe** podejmujące działania na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, zwłaszcza w sytuacji kryzysowej,
- **jednostki wymiaru sprawiedliwości i ochrony porządku publicznego**, m.in.:
 - policja,
 - prokuratura,
 - sąd,
 - straż miejska,
- **placówki oświaty** mające bezpośredni kontakt z dziećmi i młodzieżą, m.in.:
 - przedszkola,
 - szkoły,
 - poradnie psychologiczno –pedagogiczne,
- **placówki ochrony zdrowia**, zwłaszcza placówki „pierwszego kontaktu” m.in.:
 - ośrodki zdrowia (lekarze rodzinni, pielęgniarki),
 - oddziały ratunkowe,
 - pogotowie ratunkowe,
 - placówki leczenia odwykowego,
 - poradnie zdrowia psychicznego,
- **komisje rozwiązywania problemów** alkoholowych podejmujące czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego, realizujące procedurę „Niebieskie Karty”,
- **inne podmioty działające na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej** mające charakter interdyscyplinarny, bądź specjalistyczny, m.in.:
 - zespoły interdyscyplinarne ds. przeciwdziałania przemocy domowej,
 - punkty konsultacyjne,

- punkty interwencji kryzysowej,
- poradnie rodzinne,
- schroniska i hostele.

Zaleca się, aby osoby podejmujące działania na rzecz osób doznających przemocy domowej miały możliwość:

- cyklicznego podnoszenia i rozwijania umiejętności zawodowych poprzez udział w specjalistycznych szkoleniach, seminariach, konferencjach,
- korzystania z superwizji w celu dbania o jakość swojej pracy.

Czynniki pomagające w kontakcie z osobą doznającą przemocy domowej:

- empatia,
- okazywanie zainteresowania, otwarta postawa ciała,
- kontakt wzrokowy,
- aktywne słuchanie,
- wrażliwość, dostrzeganie emocji,
- reagowanie na potrzeby,
- odpowiednie kwalifikacje osoby pomagającej,
- akceptacja,
- brak ocen,
- język dostosowany do rozmówcy,
- okazanie gotowości do następnego spotkania,
- podkreślenie zasobów osoby doznającej przemocy.

5. MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU

Program ochrony osób doznających przemocy domowej powinien być na bieżąco monitorowany, przez cały okres jego trwania. W programie należy wskazać osobę bądź instytucję za to odpowiedzialną. Należy również określić sposób monitorowania oraz narzędzia, które do tego posłużą.

Program powinien również podlegać ewaluacji. Powinno się w nim zatem określić podmiot odpowiedzialny za jej dokonanie, czas oraz częstotliwość przeprowadzania ewaluacji, miejsce i sposób jej przeprowadzenia.

Zarówno monitoring, jak i ewaluacja programu powinny zostać udokumentowane przez podmiot/osobę je przeprowadzającą.

6. FINANSOWANIE PROGRAMU

Źródłami finansowania programu są:

- środki własne samorządu terytorialnego (budżet gminy/powiatu/województwa),
- środki instytucji i organizacji zaangażowanych w realizację programu,
- środki z budżetu państwa,
- środki zewnętrzne, w szczególności pochodzące z Europejskiego Funduszu Społecznego.

RAMOWY PROGRAM ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030

1. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PROGRAMU ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO - EDUKACYJNYCH DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ

Zgodnie z art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024 r., poz. 424 z późn. zm.) celem programu korekcyjno - edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową jest w szczególności powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy.

Rekomenduje się by program oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych został przyjęty do realizacji właściwą uchwałą Rady Powiatu i stanowił integralną część powiatowego programu przeciwdziałania przemocy domowej (również zatwierdzonego stosowną uchwałą).

Instytucje i organizacje zlecające realizację programów dla osób stosujących przemoc domową powinny kierować się uniwersalnymi wskazówkami wynikającymi z dotychczasowej praktyki i wiedzy:

- a) priorytetem wszelkich działań wobec osób stosujących przemoc domową, w tym programów oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych powinno być bezpieczeństwo osób doznających przemocy domowej,
- b) należy promować wysokie standardy etyczne i pragmatyczne oparte na aktualnej wiedzy i badaniach oraz motywować realizatorów programów do odpowiedzialnego przestrzegania tych standardów,
- c) należy dbać o to, by programy przyczyniały się do faktycznych zmian w postawach i zachowaniach oraz zwiększały poczucie odpowiedzialności za własne czyny, a także by osoby stosujące przemoc domową uczestniczące w programach były traktowane w sposób nienaruszający ich godności,
- d) należy zachęcać do utrzymywania współpracy i komunikacji między programami dla osób stosujących przemoc domową a programami i placówkami zajmującymi się pomaganiem osobom doznającym przemocy domowej na danym terenie.

Realizator programu jest zobowiązany do jego wykonania zgodnie z obowiązującym standardem, określonym w § 2 rozporządzenia w sprawie programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową. Standard ten obejmuje m.in. :

- zmianę przekonań odbiorców programów korekcyjno - edukacyjnych dotyczących stosowania przemocy domowej;
- powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy;
- rozwijanie umiejętności samokontroli i współżycia, w tym bardziej efektywne radzenie sobie z emocjami, w tym złością lub poczuciem krzywdy w sytuacjach trudnych;

- zmniejszenie przez uczestników programu skali zachowań opartych na sile i przemocy;
- wzrost świadomości na temat zjawiska przemocy domowej i konsekwencji jej stosowania;
- poszerzenie katalogu zachowań osób stosujących przemoc domową o zachowania alternatywne do krzywdzących w celu budowania relacji interpersonalnych opartych na poszanowaniu domowników i postawie partnerskiej;
- kształtowanie umiejętności w zakresie wychowania dzieci bez użycia przemocy domowej;
- uznanie przez osobę stosującą przemoc domową swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy;
- uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych.

Program korekcyjno - edukacyjny dla osób stosujących przemoc domową powinien zawierać m.in.:

- lokalną diagnozę zjawiska przemocy domowej,
- założenia formalne organizacji programu w tym czasokres jego obowiązywania,
- określenie formy realizacji programu,
- liczbę godzin programu,
- miejsce realizacji programu,
- założenia merytoryczne realizacji programu (cele, metody formy pracy i.in.)
- odbiorcy programu,
- reguły uczestnictwa w programie,
- kryteria ukończenia programu,
- harmonogram realizacji programu
- tematykę poszczególnych spotkań,
- zasady dokumentowania prowadzonych działań,
- zasady i terminy dokonywania monitorowania, ewaluacji oraz sprawozdawczości,
- zasady i terminy monitorowania zachowań uczestników programu,
- określenie kwalifikacji posiadanych przez realizatorów programu,
- załącznikami do programu powinny być wzory dokumentów jakie będą wykorzystywane w trakcie realizacji programu (m.in.: kontrakt, listy obecności, karty diagnozy, karty sesji indywidualnych, karty sesji grupowych, wzory sprawozdania z prowadzenia zajęć, karty monitoringu) oraz wzory materiałów wykorzystywanych do realizacji programu (dokumentacja merytoryczna).

2. CELE PROGRAMU ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ

<p>Cel główny programu: Zaprzestanie przemocy domowej poprzez powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym jej stosowaniem.</p>
<p>Cele szczegółowe :</p>
<p>Cel 1 Zmiana przekonań odbiorców programów korekcyjno - edukacyjnych dotyczących stosowania przemocy domowej.</p>
<p>Cel 2 Powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy.</p>
<p>Cel 3 Rozwijanie umiejętności samokontroli i współzycia, w tym bardziej efektywne radzenie sobie z emocjami, w tym złością lub poczuciem krzywdy w sytuacjach trudnych.</p>
<p>Cel 4 Zmniejszenie przez uczestników programu skali zachowań opartych na sile i przemocy.</p>
<p>Cel 5 Wzrost świadomości na temat zjawiska przemocy domowej i konsekwencji jej stosowania.</p>
<p>Cel 6 Poszerzenie katalogu zachowań osób stosujących przemoc domową o zachowania alternatywne do krzywdzących w celu budowania relacji interpersonalnych opartych na poszanowaniu domowników i postawie partnerskiej.</p>
<p>Cel 7 Kształtowanie umiejętności w zakresie wychowania dzieci bez użycia przemocy domowej.</p>
<p>Cel 8 Uznanie przez osobę stosującą przemoc domową swojej odpowiedzialności za stosowanie przemocy.</p>
<p>Cel 9 Uzyskanie informacji o możliwościach podejmowania działań terapeutycznych, interwencyjnych, pomocowych i psychoterapeutycznych.</p>

Cele szczegółowe są zgodne z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową i stanowią standard prowadzenia programów.

Cele będą realizowane podczas zajęć indywidualnych i grupowych, ukierunkowanych na powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym jej stosowaniem oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy.

3. PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM

Na mocy art. 6 ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024r., poz. 424 z późn. zm.) **opracowanie i realizacja programów**

oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową należy do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat.

Powiat może zlecić opracowanie i realizację programu oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2023 r., poz. 571, z późn. zm.) podmiotom wymienionym w art. 3 tejże ustawy.

Wskazane byłoby podjęcie wzajemnej współpracy przez podmioty realizujące oddziaływania korekcyjno – edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową z innymi podmiotami działającymi na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

Zgodnie z § 6. Ust. 1 – 5 rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową - programy korekcyjno - edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową są prowadzone przez osoby:

- 1) posiadające wykształcenie wyższe na kierunku praca socjalna, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej lub
- 2) posiadające tytuł zawodowy magistra na kierunku:
 - a) psychologia, praca socjalna, pedagogika, pedagogika specjalna, nauki o rodzinie, politologia, politologia i nauki społeczne w zakresie pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, resocjalizacji lub pracy socjalnej lub
 - b) innym, uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, pedagogiki lub resocjalizacji, lub
 - c) będące terapeutami lub psychoterapeutami;
 - d) posiadające udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach lub innych podmiotach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej;
 - e) posiadające zaświadczenie o ukończeniu szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej w wymiarze co najmniej 100 godzin, w tym w wymiarze 50 godzin w zakresie pracy z osobami stosującymi przemoc domową.

4. OBSZARY ODDZIAŁYWAŃ KOREKCYJNO – EDUKACYJNYCH UWZGLĘDNIANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU

Program oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych powinien uwzględniać podejmowanie działań w następujących obszarach:

- edukacja na temat przemocy, jej form, rodzajów, mechanizmów oraz stereotypów i innych czynników kulturowych usprawiedliwiających i utrwalających stosowanie przemocy,
- rozpoznawanie i zmianę systemu przekonań i postaw w drodze analizy działań osoby stosującej przemoc, jej intencji, przekonań, uczuć towarzyszących zachowaniom,

sposobów umniejszania lub zaprzeczania czynom, skutków dla osoby stosującej przemoc, partnera, otoczenia, możliwości i technik powstrzymywania przemocy,

- wprowadzenie procedur behawioralno-poznawczych ukierunkowanych na korygowanie postaw osób stosujących przemoc i na zmianę zachowań poprzez ćwiczenie konstruktywnych form myślenia i reagowania,
- kształtowanie umiejętności komunikacji i samokontroli oraz konstruktywnego rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy,
- promocja podstawowych praw człowieka, w tym godności osoby i równości płci oraz wartości rodzinnych, a także idei odpowiedzialności za podejmowane decyzje i dokonywane czyny.

5. REALIZACJA PROGRAMU. ZASADY ORAZ WSKAZÓWKI DLA PODMIOTÓW I OSÓB REALIZUJĄCYCH PROGRAMY

- ✓ Każdy podmiot realizujący oddziaływania korekcyjno – edukacyjnie i okołopomocowe dla osób stosujących przemoc domową powinien opracować własny program.
- ✓ Program powinien być realizowany w formie działań psychologicznych, edukacyjnych i socjalizacyjnych, ukierunkowanych na taką zmianę zachowań i postaw osób stosujących przemoc, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przemocy oraz zwiększy ich zdolność do samokontroli agresywnych zachowań i do konstruktywnego współżycia rodzinnego i społecznego.
- ✓ Oddziaływania korekcyjno - edukacyjne, skoncentrowane na osobach stosujących przemoc, powinny być uzupełniane oddziaływaniami o charakterze systemowym.
- ✓ Realizacja programów oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych wymaga uwzględnienia specyfiki różnych grup. Bezpośredni odbiorcy programu, czyli osoby stosujące przemoc domową stanowią grupę zróżnicowaną:
 - osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy domowej, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych,
 - osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy, wobec których sąd zawiesił warunkowo wykonanie kary, zobowiązując ich do uczestnictwa w programie korekcyjno - edukacyjnym,
 - osoby stosujące przemoc po zakończonej terapii uzależnień lub takie osoby, które dopiero oczekują na diagnozę, są w trakcie lub takie, co do których występuje uzasadnione przypuszczenie, że mogą być uzależnione,
 - osoby skierowane z procedury „Niebieskie Karty”,
 - osoby zgłaszające się do uczestnictwa w programie w wyniku innych okoliczności.

Występowanie uzależnienia alkoholowego:

- ✓ terapia uzależnień ma pierwszeństwo przed programem korekcyjno-edukacyjnym, dlatego w sytuacji podejrzenia uzależnienia należy poddać kandydata diagnozie

uzależnienia i w przypadku jego stwierdzenia udział w programie może nastąpić po zakończeniu terapii uzależnień,

- ✓ przemoc domowej towarzyszy często nadużywanie alkoholu, nie ma jednak bezpośredniego związku przyczynowego pomiędzy uzależnieniem, a stosowaniem przemocy,
- ✓ zakończenie leczenia odwykowego nie jest jednoznaczne z powstrzymaniem przemocy, co więcej, zdarza się, że stosowanie przemocy się nasila,
- ✓ by wyeliminować przemoc sprawca musi zostać poddany oddziaływaniom korekcyjno - edukacyjnym.

Poziom świadomości/zaprzeczania:

- ✓ osoby nisko zmotywowane i nieuświadomione wymagają w pierwszej kolejności położenia nacisku na psychoedukację, a następnie oddziaływań polegających na korekcji zachowań.
- ✓ przyznania się osoby stosującej przemoc, do dokonania takiego czynu, jest warunkiem pozytywnego ukończenia programu korekcyjno – edukacyjnego.

Podstawową formą oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych jest praca grupowa. Ewentualnym uzupełnieniem pracy grupowej może być praca indywidualna. Praca z osobą stosującą przemoc domową w ramach oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych wymaga dokonania rozpoznania diagnostycznego.

Rozpoznanie powinno obejmować m.in. takie zagadnienia jak:

- a) rzeczywiste okoliczności skierowania do programu,
 - b) określenia czy uczestnik programu aktualnie stosuje przemoc,
 - c) najgroźniejsze i typowe formy oraz okoliczności przemocowych zachowań,
 - d) aktualna sytuacja rodzinna i zawodowa,
 - e) cechy osobiste osoby stosującej przemoc istotne dla pracy korekcyjnej.
 - f) historia relacji, w których występuje przemoc oraz poprzednich związków,
 - g) historia interwencji związanych z przemocą,
 - h) historia pomocy medycznej i psychoterapeutycznej w zakresie zaburzeń psychicznych,
 - i) doświadczenia związane z nadużywaniem alkoholu i narkotyków lub innych substancji psychoaktywnych,
 - j) historia agresywnych i przemocowych zachowań w innych sytuacjach życiowych,
 - k) kontakty z wymiarem sprawiedliwości,
 - l) historia edukacyjno-zawodowa,
 - m) charakterystyka szczegółowa zachowań i postaw przemocowych.
- ✓ **W programach oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych nie mogą uczestniczyć osoby, których stan psychiczny wyklucza osiągnięcie celu programu, w szczególności osoby:**
 - upośledzone umysłowo,

- chore psychicznie,
- z poważnymi zaburzeniami psychicznymi.
- ✓ **W każdym programie korekcyjno - edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową powinny być opracowane reguły uczestnictwa w formie dokumentu podpisywanego przez uczestników. Reguły te powinny obejmować w szczególności:**
 - formalne wymogi uczestnictwa w programie,
 - zasady zachowania w trakcie pracy w grupie,
 - obowiązek powstrzymywania się od stosowania przemocy wobec osób zamieszkujących wspólne gospodarstwo domowe oraz innych osób,
 - wymóg uznania odpowiedzialności za stosowaną przemoc,
 - wymóg powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych oraz środków psychoaktywnych, wszystkich uczestników w tym również osób, które odbyły leczenie odwykowe,
 - konsekwencje za uchylenie się od udziału w programie wobec osób, których uczestnictwo związane jest z decyzjami sądu ograniczającymi wolność osobistą.
- ✓ **Do szczególnie istotnych tematów, na których powinna koncentrować się większość oddziaływań edukacyjnych można zaliczyć:**
 - a) **społeczno - kulturowe źródła i okoliczności towarzyszące przemocy domowej** - powiązania między przemocą a stereotypami dotyczącymi płci i relacji między kobietami i mężczyznami oraz rodzicami i dziećmi, realne i wyobrażane różnice między mężczyznami i kobietami,
 - b) **problemy władzy i kontroli w relacjach międzyludzkich** – potrzeby osób stosujących przemoc dotyczące władzy i kontroli, zaprzeczanie odpowiedzialności za przemoc i obwinianie osób doznających przemocy, proces wiktyimizacji, rozróżnianie zachowań agresywnych i asertywnych, rozpoznawanie osobistych postaw związanych z przemocą oraz potrzeby uczenia się odpowiedzialności za własne decyzje,
 - c) **planowanie i rozwijanie samokontroli** – poznawanie mechanizmów: agresywnych zachowań, zaprzeczania aktom przemocy, zniekształcania obrazu minionych wydarzeń i myślenia oraz unikania świadomego wyboru i decyzji, rozpoznawanie sygnałów ostrzegawczych, ćwiczenie „przerwy na ochłonięcie” jako doraźnej techniki powstrzymywania agresywnych reakcji, przygotowywanie indywidualnego planu zapobiegania agresywnym zachowaniom,
 - d) **alkohol i patologie życia rodzinnego** – rozpoznawanie uzależnienia od alkoholu i narkotyków lub innych substancji psychoaktywnych, poznanie specyfiki związku między nadużywaniem substancji chemicznych a stosowaniem przemocy (uświadomienie, że alkohol nie jest przyczyną przemocy), zaburzenia życia rodzinnego spowodowane patologicznym zachowaniem rodziców, rozpoznawanie jak ślady bycia krzywdzonym przekształcają się we wrogość wobec innych,
 - e) **komunikacja interpersonalna** – zdolność do rozpoznawania i konstruktywnego wyrażania uczuć, umiejętność do wyrażania uczuć i umiejętność słuchania innych oraz

reagowania z szacunkiem, umiejętności rozwiązywania konfliktów opartej na negocjacjach i kompromisach, rozpoznawania różnych form wyrażania wrogości i braku szacunku oraz uczenie się konstruktywnych postaw wobec innych,

- f) **promocja pozytywnych standardów i wartości** – wzmacnianie poczucia odpowiedzialności za bezpieczeństwo w związkach partnerskich i w rodzinie, szczerść i otwartość, akceptowanie osobistej odpowiedzialności za czyny, rozwijanie zdolności do szacunku i wsparcia oraz akceptacji uczuć, opinii, postępowania i przyjaciół partnera/partnerki, sprawiedliwość i równość w podziale praw i obowiązków w rodzinie, partnerstwo ekonomiczne i gotowość do materialnego wspierania dzieci niezależnie od formalnego statusu związku,
 - g) **przemoc seksualna** – rozpoznawanie poniżających i nieakceptowanych przez partnerkę zachowań i sytuacji związanych z seksem, jako ważnej formy przemocy, konfrontowanie seksistowskich stereotypów typu „kobiety to lubią”,
 - h) **przemoc i wychowanie dzieci** – wpływ przemocy domowej na psychikę i zachowanie dzieci, uświadomienie, że agresywne metody wychowawcze krzywdzą dzieci i uczą je stosowania przemocy, modelowanie pozytywnych form i umiejętności rodzicielskich, formy dyscypliny bez przemocy jako alternatywa dla agresywnego karania.
- ✓ Program oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową **powinien obejmować minimum 60 godzin spotkań grupowych i może on być poszerzony o spotkania indywidualne z każdym uczestnikiem.**

W przypadku realizacji programu w formie indywidualnej – rekomenduje się minimalny wymiar **60 godzin** dla uczestnika.

Godzina zajęć liczona jest jako minimum 45 minut bezpośrednich oddziaływań na uczestników programu, natomiast pozostały czas godziny zegarowej powinien być wykorzystywany na wytworzenie i uporządkowanie dokumentacji z zajęć.

Realizatorzy określają w programie liczbę godzin wymaganą do uznania, że uczestnik ukończył program, a na zakończenie programu powinien otrzymać stosowne zaświadczenie.

W praktyce długość cykli korekcyjno - edukacyjnych będzie uzależniony od rodzaju i specyfiki grupy sprawców.

- ✓ Zaleca się prowadzenie zajęć w ramach programów korekcyjno – edukacyjnych w grupach do około 15 osób.
- ✓ W szczególnie uzasadnionych przypadkach programy korekcyjno - edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową mogą być prowadzone z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej umożliwiających porozumiewanie się na odległość.
- ✓ W miarę możliwości instytucje i organizacje realizujące programy oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych powinny monitorować zachowanie osób stosujących

przemoc domową, zarówno w trakcie realizacji programu jak i w okresie do 3 lat po jego zakończeniu.

- ✓ Instytucje i organizacje realizujące program oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową są zobowiązane do dokumentowania prowadzonych oddziaływań grupowych i indywidualnych oraz prowadzonego monitoringu osób, które ukończyły program.
- ✓ W przypadku realizacji programów korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową w tym samym miejscu, w którym udziela się pomocy i wsparcia osobom doznającym przemocy domowej, należy zadbać o bezpieczeństwo osób doznających przemocy domowej.

6. FINANSOWANIE PROGRAMU

Na realizację zadań programu oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych przeznaczone mogą być środki:

- a) których mowa w ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024 r. poz. 424, z późn. zm.),
- b) innych potencjalnych źródeł zewnętrznych.

7. ZAMIERZONE EFEKTY TWORZENIA I REALIZACJI PROGRAMU

- ✓ Zatrzymanie lub zmniejszenie przemocy domowej,
- ✓ Zwiększenie samokontroli złości u osób stosujących przemoc domową - poszerzenie ich świadomości na temat skutków własnych działań, zwiększenie u nich poziomu wiedzy na temat przemocy,
- ✓ Zwiększenie skuteczności ochrony osób doznających przemocy domowej,
- ✓ Poprawa sposobu funkcjonowania rodziny (relacji małżeńskich, metod wychowawczych stosowanych wobec dzieci),
- ✓ Zwiększenie społecznej wrażliwości i zaangażowania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej,
- ✓ Podniesienie jakości pomocy udzielanej osobom stosującym przemoc domową i ich bliskim dotkniętym przemocą,
- ✓ Zwiększenie liczby specjalistów przygotowanych do realizacji programów oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych,
- ✓ Pogłębienie wiedzy społeczeństwa o zjawisku przemocy domowej i sposobach radzenia sobie z tym problemem,
- ✓ Zmiana postaw społecznych wobec przemocy domowej.

8. MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU

Przebieg i efekty oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc domową powinny być objęte działaniami monitorującymi i ewaluacyjnymi

prowadzonymi przez powiat lub podmioty, którym powiat zlecił realizację prowadzenia oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych, a wyniki tych działań powinny zostać wykorzystane w pracach nad doskonaleniem i upowszechnieniem dalszych metod oddziaływań korekcyjno - edukacyjnych.

Program oddziaływań korekcyjno - edukacyjny podlega ewaluacji, w celu sprawdzenia jego zasadności i efektywności. W związku z powyższym należy jasno określić konkretne rezultaty programu (w tym poszczególnych działań). Ewaluacja umożliwi pomiar skuteczności prowadzonych oddziaływań wobec uczestników zajęć.

W konkretnym programie warto zbadać m.in.:

- uczestnictwo w programie (liczbę osób zgłoszonych, a liczba osób, które zakończyły program – spełniające kryteria jego ukończenia tj. np.: zatrzymały przemoc, nabyły lub rozwinęły swoje umiejętności),
- stopień zmiany zachowań i postaw uczestników zajęć,
- ocena i jakość zajęć realizowanych w programie (ocena korzyści uczestnictwa w programie, proponowanych treści, sposobu prowadzenia zajęć).

RAMOWY PROGRAM PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNY DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM NA LATA 2024-2030

1. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO DLA OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ.

Zgodnie z art. 4 ust. 4 Ustawy o Przeciwdziałaniu Przemocy Domowej z dnia 29 lipca 2005 r. celem programu psychologiczno - terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową jest powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy.

Programy psychologiczno - terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową są realizowane w formie spotkań indywidualnych i grupowych i są prowadzone przez specjalistów w dziedzinie przeciwdziałania przemocy domowej dających gwarancję wysokiej jakości usług, w tym przez psychologów, pedagogów, terapeutów i psychoterapeutów.

Rekomenduje się by program oddziaływań psychologiczno - terapeutycznych został przyjęty do realizacji właściwą uchwałą Rady Powiatu i stanowił integralną część powiatowego programu przeciwdziałania przemocy domowej (również zatwierdzonego stosowną uchwałą).

Realizator programu jest zobowiązany do jego wykonania zgodnie z obowiązującym standardem, określonym w § 1 rozporządzenia w sprawie programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymogów kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy . Standard ten obejmuje m.in. :

- wzbudzanie motywacji wewnętrznej do zmiany zachowania przez analizę przyczyn postępowania i wgląd w mechanizmy własnych zachowań;
- zdobycie lub poszerzenie wiedzy i umiejętności powstrzymywania się od zachowań przemocowych;
- nabycie umiejętności służących rozwiązywaniu problemów i konfliktów bez użycia przemocy;
- nabycie i kształtowanie umiejętności prospołecznych, w tym: asertywności, empatii, rozpoznawania, nazywania i wyrażania emocji, radzenia sobie w sytuacjach trudnych i konfliktowych, w tym radzenia sobie ze stresem, lękiem i złością;
- poszerzanie samoświadomości, zwłaszcza w kontekście własnych zasobów oraz ograniczeń i negatywnych stereotypów funkcjonowania w relacjach rodzinnych;
- nabycie i doskonalenie umiejętności wychowawczych i rodzinnych opartych na wychowaniu bez przemocy;
- rozwój umiejętności związanych z budowaniem relacji rodzinnych i partnerskich;
- pogłębianie wiedzy na temat wpływu przemocy na relacje społeczne i sposobów jej przeciwdziałania;

- diagnozowanie potrzeb i nabywanie umiejętności dobierania prawidłowych strategii w ich zaspokajaniu;
- wzmacnianie postawy odpowiedzialności wobec siebie i innych.

Program psychologiczno – terapeutyczny dla osób stosujących przemoc domową opracowany w formie dokumentu powinien zawierać m.in.:

- lokalną diagnozę zjawiska przemocy domowej,
- założenia formalne organizacji programu w tym czasokres jego obowiązywania,
- określenie formy realizacji programu,
- liczbę godzin programu,
- miejsce realizacji programu, zgodne z obowiązującym standardem,
- założenia merytoryczne realizacji programu (cele, metody formy pracy i.in.),
- odbiorcy programu,
- reguły uczestnictwa w programie,
- zasady oraz kryteria ukończenia programu,
- harmonogram realizacji programu,
- tematykę poszczególnych spotkań,
- zasady dokumentowania prowadzonych działań,
- zasady i terminy dokonywania monitorowania, ewaluacji oraz sprawozdawczości,
- zasady i terminy monitorowania zachowań uczestników programu,
- określenie kwalifikacji posiadanych przez realizatorów programu,
- załącznikami do programu powinny być wzory dokumentów jakie będą wykorzystywane w trakcie realizacji programu (np. kontrakt, listy obecności, karty diagnozy uczestnika, karty sesji indywidualnych, karty sesji grupowych, karty monitoringu) oraz wzory materiałów wykorzystywanych do realizacji programu (dokumentacja merytoryczna).

2. CELE PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO WOBEC OSÓB STOSUJĄCYCH PRZEMOC DOMOWĄ

<p>Cel główny programu: Zaprzestanie przemocy domowej poprzez zmianę postaw, wzorców zachowań i sposobu myślenia osoby stosującej przemoc domową.</p>
<p>Cele szczegółowe:</p>
<p>Cel 1 Wzbudzanie motywacji wewnętrznej do zmiany zachowania przez analizę przyczyn postępowania i wgląd w mechanizmy własnych zachowań.</p>
<p>Cel 2 Zdobycie lub poszerzenie wiedzy i umiejętności powstrzymywania się od zachowań „przemocowych”.</p>
<p>Cel 3 Nabycie umiejętności służących rozwiązywaniu problemów i konfliktów bez użycia przemocy.</p>
<p>Cel 4</p>

Nabycie i kształtowanie umiejętności prospołecznych, w tym: asertywności, empatii, rozpoznawania, nazywania i wyrażania emocji, radzenia sobie w sytuacjach trudnych i konfliktowych, w tym radzenia sobie ze stresem, lękiem i złością.
Cel 5 Poszerzanie samoświadomości, zwłaszcza w kontekście własnych zasobów oraz ograniczeń i negatywnych stereotypów funkcjonowania w relacjach rodzinnych.
Cel 6 Nabycie i doskonalenie umiejętności wychowawczych i rodzinnych opartych na wychowaniu bez przemocy.
Cel 7 Rozwój umiejętności związanych z budowaniem relacji rodzinnych i partnerskich.
Cel 8 Pogłębianie wiedzy na temat wpływu przemocy na relacje społeczne i sposobów jej przeciwdziałania.
Cel 9 Diagnozowanie potrzeb i nabywanie umiejętności dobierania prawidłowych strategii w ich zaspokajaniu.
Cel 10 Wzmacnianie postawy odpowiedzialności wobec siebie i innych.

Cele szczegółowe są zgodne z Rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy, i stanowią standard prowadzenia programów.

Cele programu będą realizowane podczas zajęć indywidualnych i grupowych, ukierunkowanych na zmianę zachowań i sposobu myślenia osób stosujących przemoc, która zmniejszy ryzyko dalszego stosowania przemocy oraz rozwinięciem umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy.

3. PODMIOTY I OSOBY REALIZUJĄCE PROGRAM

Na mocy art. 6 ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024r., poz. 424 z późn. zm.) **opracowanie i realizacja programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową należy do zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez powiat.**

Zgodnie z § 5. rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy - programy psychologiczno – terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową są prowadzone przez osoby:

- a) posiadające wykształcenie wyższe na kierunku pedagogika lub resocjalizacja, uzupełnione studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, lub

- b) posiadające tytuł zawodowy magistra na kierunku psychologia lub pedagogika lub na, uzupełnionym studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, kierunku resocjalizacja, lub
- c) będące terapeutami lub psychoterapeutami.

Osoby, o których mowa powyżej, są obowiązane posiadać udokumentowany co najmniej 3-letni staż pracy w instytucjach lub innych podmiotach realizujących zadania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

Programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową mogą również prowadzić osoby posiadające udokumentowane prowadzenie co najmniej pięciu edycji programów korekcyjno - edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową.

4. OBSZARY TEMATYCZNE UWZGLĘDNIANE W RAMACH REALIZACJI PROGRAMU PSYCHOLOGICZNO – TERAPEUTYCZNEGO

Rekomenduje się, aby program psychologiczno - terapeutyczny uwzględniał następujące obszary tematyczne:

- edukacja – poszerzenie wiedzy na temat zjawiska przemocy domowej,
- rozwijanie umiejętności komunikacyjnych opartych na modelu porozumienia bez przemocy,
- umiejętności wyrażania własnych poglądów i uczuć bez agresji,
- radzenie sobie z trudnymi uczuciami i emocjami – gniew, złość,
- poznawanie siebie w relacjach – diagnoza osobistych uwarunkowań i zasobów mających wpływ na funkcjonowanie w relacjach,
- branie odpowiedzialności za swoje uczucia i zachowania,
- rozwiązywanie problemów bez użycia przemocy,
- zaburzenia życia rodzinnego spowodowane przemocą lub uzależnieniami;
- rozwijanie i doskonalenie umiejętności wychowawczych i rodzinnych opartych na wychowaniu bez przemocy;
- wpływ przemocy na zachowania i psychikę dzieci,
- rodzina jako wspólnota, wyznaczenie kierunków rozwoju relacji związku/rodziny;
- mechanizmy władzy i kontroli,
- zasady zdrowego rozwiązywania konfliktów z zachowaniem szacunku dla członków rodziny, szczególnie dzieci,
- wzmacnianie osobistych zasobów w pozytywnej zmianie zachowania i motywacji do zmiany, wzmacnianie zachowań prospołecznych itp.

Po zakończeniu programu rekomenduje się przeprowadzenie ankiety ewaluacyjnej wśród uczestników programu.

5. REALIZACJA PROGRAMU. ZASADY ORAZ WSKAZÓWKI DLA PODMIOTÓW I OSÓB REALIZUJĄCYCH PROGRAMY

- ✓ Przyjęty do realizacji program psychologiczno-terapeutyczny powinien stanowić odrębny dokument, a jego elementem powinien być szczegółowy harmonogram zajęć określający liczbę godzin spotkań grupowych i indywidualnych, czas ich trwania, tematykę i in.
Rekomenduje się minimalny czas programu – 40 godzin spotkań grupowych i indywidualnych.
Godzina zajęć liczona jest jako minimum 45 minut bezpośrednich oddziaływań na uczestników programu, natomiast pozostały czas godziny zegarowej powinien być wykorzystywany na wytworzenie i uporządkowanie dokumentacji z zajęć.
Realizatorzy określają w programie liczbę godzin wymaganą do uznania, że uczestnik ukończył program, a na zakończenie programu powinien otrzymać stosowne zaświadczenie.
- ✓ Ustawodawca nie wprowadził szczegółowych zasad w zakresie kierowania określonych osób stosujących przemoc domową do poszczególnych programów, decyzję tę podejmuje zespół interdyscyplinarny/grupa diagnostyczno-pomocowa. Program psychologiczno – terapeutyczny winien być adresowany do osób, które skorzystały już z innych, wstępnych form pomocy (program korekcyjno – edukacyjny, wsparcie psychologiczne), a oddziaływania psychologiczno – terapeutyczne będą stanowić poszerzenie rozpoczętego procesu zmiany i będą wskazać uczestnikowi ewentualne kierunki dalszej pracy.
- ✓ Osoba stosująca przemoc domową, po skierowaniu przez zespół interdyscyplinarny do uczestnictwa w programie ma obowiązek:
 - zgłosić się do uczestnictwa w programie,
 - dostarczyć grupie diagnostyczno – pomocowej zaświadczenie o zgłoszeniu się do uczestnictwa w programie,
 - ukończyć program w terminie określonym przez podmiot realizujący program,
 - dostarczyć grupie diagnostyczno – pomocowej zaświadczenie o ukończeniu programu.
- ✓ Do programu mogą przystąpić również osoby stosujące przemoc domową, które samodzielnie zgłosiły się do udziału.
- ✓ Program psychologiczno – terapeutyczny dla osób stosujących przemoc domową prowadzi się w formie spotkań indywidualnych i grupowych.
- ✓ W trakcie programu poszczególne formy spotkań mogą być stosowane naprzemiennie tak, aby w jak największym stopniu zindywidualizować i dostosować oddziaływania psychologiczno-terapeutyczne do potrzeb osób stosujących przemoc.
- ✓ Przystępując do realizacji programu, należy dążyć do zapewnienia takiej liczby jego uczestników, która umożliwi właściwy przebieg procesu grupowego tj. minimum 4 osoby, maksymalnie do 15 osób w grupie, z możliwymi ewentualnymi odchyleniami od tej liczby w trakcie trwania programu.

- ✓ Etapy realizacji programu:
 - Etap 1** – przeprowadzenie kwalifikacji (diagnozy) wstępnej.
 - Etap 2** – podpisanie przez uczestnika kontraktu, określającego zasady uczestnictwa w programie i jego ukończenia.
 - Etap 3** – organizacja zajęć psychologiczno-terapeutycznych z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.
- ✓ Zajęcia psychologiczno-terapeutyczne powinny być realizowane w szczególności poprzez:
 - trening umiejętności społecznych,
 - trening asertywności,
 - trening zastępowania agresji,
 - elementy Terapii Skoncentrowanej na Rozwiązaniach.
- ✓ Zajęcia psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową nie powinny być prowadzone w tych samych miejscach, w których udziela się pomocy i wsparcia osobom doznającym przemocy domowej. W przypadku braku takiej możliwości należy zadbać o bezpieczeństwo osób doznających przemocy domowej.
- ✓ Wszystkie działania prowadzone w ramach programu powinny być dokumentowane (w trakcie rekrutacji, przeprowadzenia diagnozy, realizacji zajęć, monitoringu, ewaluacji),
- ✓ Z każdych zajęć należy sporządzić informację zawierającą: datę, temat, liczbę godzin, formę spotkania, metody pracy, przebieg spotkania, podpisy osób prowadzących. Do informacji na temat zajęć należy dołączyć listę obecności zawierającą datę, czas trwania spotkania, listę uczestników wraz z podpisami, podpisy prowadzących.
- ✓ Rekomenduje się monitorowanie udziału osób stosujących przemoc domową odpowiednio na zasadach określonych w Rządowym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030.
- ✓ Rekomenduje się prowadzenie badania skuteczności programów psychologiczno – terapeutycznych kierowanych do osób stosujących przemoc domową przez monitorowanie ich zachowań przez okres 3 lat po zakończeniu programu psychologiczno – terapeutycznego.

6. FINANSOWANIE PROGRAMU

Zgodnie z art. 6 ust. 4 pkt 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej programy psychologiczno – terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej finansowane jest przede wszystkim z budżetu państwa.

W celu zwiększenia efektywności założeń programu rekomenduje się pozyskiwanie na realizację ww. programów środków finansowych z programów osłonowych lub innych źródeł (np. środki z Unii Europejskiej).

7. ZAMIERZONE EFEKTY TWORZENIA I REALIZACJI PROGRAMU

Przez udział w programie psychologiczno - terapeutycznym dla osób stosujących przemoc domową od jego uczestników można oczekiwać m.in. następujących rezultatów:

- ✓ Poszerzenie wiedzy i umiejętności powstrzymywania się od zachowań przemocowych;
- ✓ Analiza przyczyn postępowania i wgląd w mechanizmy własnych zachowań;
- ✓ Nabycie umiejętności rozwiązywania problemów i konfliktów bez użycia przemocy;
- ✓ Nabycie i kształtowanie umiejętności prospołecznych,
- ✓ Nabycie i doskonalenie umiejętności wychowawczych i rodzinnych opartych na wychowaniu bez przemocy;
- ✓ Rozwój umiejętności związanych z budowaniem relacji rodzinnych i partnerskich;
- ✓ Pogłębianie wiedzy na temat wpływu przemocy na relacje rodzinne;
- ✓ Wzmacnianie postawy odpowiedzialności wobec siebie i innych;
- ✓ Wzmocnienie wyuczonych pozytywnych zmian u osób, które ukończyły program korekcyjno - edukacyjny.

8. MONITORING I EWALUACJA REALIZACJI PROGRAMU

Rekomenduje się prowadzenie monitoringu uczestników programu psychologiczno – terapeutycznego, uzgodnionego na etapie diagnozy w trakcie trwania programu (przeprowadzenie badania ankietowego uczestników na pierwszym i ostatnim spotkaniu) oraz do trzech lat po jego zakończeniu. Monitoring uczestników programu pozwoli uzyskać informację pozwalające ocenić skuteczność i efektywność programu psychologiczno – terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową.

Program winien także podlegać ewaluacji. Ewaluacja umożliwi pomiar skuteczności prowadzonych oddziaływań wobec uczestników zajęć:

- analizę sposobu oraz poziomu realizacji założeń merytorycznych programu, w tym głównie stopień dokonania zmian zachowania, emocji i myśli uczestników;
- analizę trudności występujących podczas realizacji programu;
- analizę poziomu realizacji założeń formalnych programu (w tym: ram czasowych, podziału pracy na indywidualną oraz grupową, liczby osób, które ukończyły program itd.).

BIBLIOGRAFIA

1. Browne K., Herbert M., *„Zapobieganie przemocy w rodzinie”*, Warszawa 1999, s. 21
2. Pod red. Jaszczak-Kuźmińska D., Michalska K. *„Przemoc w Rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu.”* – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2010 ; str.14
3. Przeperski J., *Diagnostowanie zjawiska przemocy domowej – konteksty teoretyczne i praktyczne*. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Family Forum 2019, str. 35-45
4. *Diagnostowanie Problemów Społecznych Przemoc w rodzinie*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Kraków 2015r, str. 19
5. www.niebieskalinia.info/index.php/zadania-sluzb/54-ochrona-zdrowia
(dn. 2.07.2024r.)
6. www.niebieskalinia.pl
7. <https://kcpu.gov.pl/przemoc/charakterystyka-zjawiska-przemocy-w-rodzinie/>
(dn.27.06.2024)

SKŁAD ZESPOŁU OPRACOWUJĄCEGO PROGRAM

Projekt Programu został opracowany przez pracowników Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie, pod kierownictwem Pana Jerzego Jęczmienionki – Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie, w składzie:

- ✓ Ewelina Bembenek - Zastępca Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Rzeszowie,
- ✓ Łukasz Kosiba - Kierownik Oddziału Profilaktyki Uzależnień i Przeciwdziałania Przemocy,
- ✓ Sabina Zając - Specjalista w Oddziale Profilaktyki Uzależnień i Przeciwdziałania Przemocy,
- ✓ Alina Kręt - Specjalista w Oddziale Profilaktyki Uzależnień i Przeciwdziałania Przemocy.